

ॐ पुण्यरत्नमिति सूत्रे पयमोरिति वनद्वेनर्गप्रत्याहारजग्रहोत्तिष्ठम् ॥ शिचिअचआदेशो नस्याद्विद्वत्कार्ये इति ॥ यत्र हिरुक्तावभ्या
सोत्तरखण्डस्याद्योच्यक्रियापरिमिष्टितेरूपे वावर्णयं लभते तत्रैवायं निषेधः ॥ तापकस्य सजातीयोपेक्षत्वात् ॥ ते नाविर्की
र्तादिनिमित्तम् ॥ प्रकृतैर्गुणशब्दस्य हित्वन्त उत्तरखण्डे द्योपः ॥ ओ न न त ॥

रघुवंश०

आश्विन शुक्ल

1.101

ASNA ARCHIVES

२ दो सं.
१

श्रीगणेशाय नमः ॥ शारदा शारदां भोजयन्नावदनां बुजे ॥ सर्वदा सर्वदा सर्वदा स्माकं सन्निधिं सन्निधिं क्रियायां सति ॥ सरसु
 युरुणा पित्रा दत्तं राज्ञे एतः कर्मप्रज्ञा परिणालनात्मकं ॥ पुरोदिता दित्वा धेके प्रतिपद्य प्राप्ते दिनां ते सायंकाले सावित्री निहित
 तेजः प्रतिपद्यंता शानो गिरिव आधिकं वभौ ॥ सोरं तेज सायमग्रं संक्रमते ॥ आदित्यो वास्तपुपरा ॥ अग्निमनुष्यविशति ॥ अ
 ग्निवा आदित्यः सायं प्रविशतीत्यादि प्रकृति प्रमाणा ॥ १ ॥ दितीयेति दितीयानंतरं रात्रे प्रतिपद्यते तत्तत्तु निशाम्या करणः पूर्वा
 दितोपकालो रात्रां हृदये प्रकवेणाधमो ॥ स्पृशंतात प्रधमिती ॥ ग्रि संतापाग्रि स्थित इव प्रज्वलितरवा पर्वो भेधिक संतापो ॥
 १ सूर्यो ज्योतिरुणा हेतुं प्रतिपद्यंति धेके वभौ ॥ दिनां ते निहितं तेजः सवित्रे वंदुता नन ॥ दितीयानंतरं रात्रे तं निशाम्य प्रति
 पद्यते पूर्वप्रधमिती रात्रां हृदये ॥ ग्रि वी स्थित ॥ पुरुहते ध्वजस्यैव तस्या जपनं पंच प्रजवाभ्युप्या नरे दशिन्या न
 नदुः सुप्रजा प्रजाः ॥ ३ ॥

अवस्थितं

भरित्यर्थः राजकर्तृकस्यापि निशामनस्याग्रावुपचारसत्तासमानकर्तृकत्वे विरोधः स्वार्थः ॥ २ ॥ पुरुहतेति ध्वजः पुरुहते ध्वज इव
 समिलरूपं राजभिः पूज्यत इत्युक्तं भविष्योत्रे रात्रे पः कुरुते साक्षात् मित्रकेतो पुं धिदि ॥ पतं नः कामवधी स्यात्तस्मिन् रा
 त्रे न संमापदते ॥ वतुः संधं ध्वजाकारं जहारे प्रविशते ॥ आदः शक्रध्वजं तामपो ॥ नो कस्तुखा वरु ॥ पुरुहते ध्वजस्यैव त
 स्याधी नैवाभ्युद्यतं आभ्युद्यतं मभ्युदयं पंचपुशपतीति नवाभ्युद्यतं नरे दशिन्या ॥ इदं प्रस्थिता उल्लसिता म्बुनपनपं क्रपोपा
 साताः सप्रजा ससंतानाः प्रजास्यासंततो जनैरस्य भपत्रा प्यमरा ननं ॥ ३ ॥

एमा

[illegible]

ममिह्युः ॥ ममपत्राप्यमः तेनपद्यातपत्रेण पद्यमेवानपत्रतेनकरणाभतेन साम्राज्येसाम्राज्यकर्मणिदीष्टितं ॥ अमिधि
 तंभेजेअन्यथाकप्यमेतादरीकंनिसंपत्तिरितिभावः ॥ संप्रतिसारवतीसंनिध्यमाह पोरकल्पितेति ॥ सारस्वतीकालेकाले
 सर्वपदिपोगपकाब्देपुनित्सावस्यपोरितिबीप्सापांहुर्वचनं वदिषुपरिकल्पितसंनिध्याहुतसन्निधानासतीस्तुतिस्तोत्राद
 सुअर्थाभिर्ण्यदत्तपेताभिः धर्मपद्यर्थनार्पादितिपत्यस्य ॥ स्तुतिभिः स्तोत्रैरुपतष्टेदयतायुष्ट्यापुनितवतीत्यर्थः ॥ देव
 तात्वेचनाविष्णुर्देववीपतिरितिवा लोकपालात्मवत्त्वादेत्यनुसंध्याय एवंचसति उपादेवपजासंगतिः ॥ कारणः मित्रः ॥
 पथिष्ठितिवर्तमानादीत्मनेपरंसाद्यति ॥ ६ ॥

१. टी. स.
२

मन्त्रित्वसंभूतमनुप्रमृतिभिर्मन्त्रादिभिर्मात्रैः पूज्यैराजभिः मुक्तापघपिसुत्रोवेत्यर्थः। पघपीसवधारणः। अप्यर्थे वेदिवाच्ये सा
दिदिके शिवः। तथापि तस्मिन्नासि। अमपस्याः सा अमप्याः सा नभर्ति स्म नमप्याः अ नमपुत्रे वासी तन्मप्यमपतिके चानुजि
वतीत्यर्थः ५७॥ अत्र कारणमात्रमस्ति। दिपस्मात्कारणात् साधुः पुत्रदत्तया पयापराधदत्तया सर्वस्य लोकस्पमन आद
देन ग्राह्यकथमिव अतिशीतः। असुप्तो वा न भवतीति नातिशीतोऽस्मिन्। न जयं स्प न शरस्य सुपुपेति ससासः। इति लोह
हिरण्यदेभ्यो न भस्मात्वापुः शिवमलपानिल इवेत्यर्थः। पुत्रदत्तये सत्रः। कामदकः। उद्धनयति तीक्ष्णो न यदुनापी भूपते दे
मनुप्रमृतिभिर्मन्त्रैः मुक्तापघपिण जभिः तथाप्यनमपुर्वयत्तस्मिन्नासीदसंधा ७ संहि सर्वस्य लोकस्पपुत्रदत्तया =
मनः। आददेनोतिशीतोऽस्मिन् न भस्मानिव दक्षिणः च। मंदोक्तः। रुतास्तेन गुणाधिकतया गुरोः। पत्नेन स्पृहका
स्पृष्टोऽमश्वप्रजाः। न घविद्रिर्न वेरात्त सदसदं शीतं नितेषां च। पूर्व एवाभवत्स ह्यस्तस्मिन्नाभवदुत्तः।
नरपतिस्तस्माद्युक्तं रं प्रशस्यते इति। २॥ मीदेति। तेन रं प्रजागुरोर्दिलीये विषये। सहकारोति सोऽमश्नुतः। आश्रयतो
सालो सो सहकारोति सोऽमश्नुतः। तस्य फले तं प्रष्टुमेषु पृष्ठोदपश्च। ततोपि गुणाधिकतया हेतुना मंदोक्तः। अथोक्तः।
रुताः। गुणोत्तराश्च उन्नतो विषये पर्वविस्मारयतोति भावः। न पेति। न पेति। न पविद्रिनीति स्मात्त्र सैन्ये तस्मिन्नातिविषयो
तमधिकृत्येयः। स रुमपुष्टादिके। असत्कटपुष्टादिकं चोपदर्शितं। तस्मिन्नातिपूर्वः पक्षरावाभवत्स संक्रात इत्यर्थः। रुतः पु
नाभवत् न संक्रात इत्यर्थः। तत्र सदसतोर्मध्ये सददेवाभिमतं नासत्। ततानाथं मवेत्यर्थः। पक्षः साधनपापार्थः। पक्षः पापार्थः।

२०

इति मनुस्मृत्युपपल्लवः २०

रामां
२

पंचानामिति पृथिव्यादिनां पंचानामभितानामपि गुणागंधादपुत्रकर्ममतिशयं प्रपद्युः अत्रोत्प्रेक्षते तस्मिन् रघो नाम नये महीपाले स
निसंवविस्तृज्जातं नवमभुवत् तदेवमेतज्जातमिदानीमपूर्वगुणायोगादपूर्वमिवाभवदिति भावः ॥ ११ ॥ पथेति पथाचद्रसो ह्यदप
तीति वंशं दुःखं ॥ इति धातो रोणादि कोट्प्रत्ययः ॥ प्रह्लादनादाद्युदकारणादेचर्था नुगताय नाम को सुता पथाचं उपतीति तपनं स
यः नंघादिना ह्युप्रत्ययः प्रतापो संतोषनं तनयं रस्यं ॥ तथैव स राजा प्रकृतिं जनात् ॥ अचर्यः सार्यक एजराहोऽभूत् ॥ पथा
पराजराहो एजराहोऽभूत् ॥ त्वनिन प्रसपातो ननु रजैः ॥ तया विधातुना मेने कार्यत्वात् ॥ रजनादात्ते संत्रक विना ॥ १२ ॥ काममिति ॥
विशाले तस्य रघोर्लोचने कामं कर्त्तुं तपोर्विश्रांते कर्त्तुं प्रातगतौ ॥ चक्षुष्मत्ता चक्षुःफलं त्विस्यं ॥ स ह्यमानः कार्याधानं कर्त्तव्यं

पंचानामपि भूतातामुक्तं पुषुषु गुणा ॥ न वेतस्मिन् महीपाले सर्वं तव मिवा भवत् ॥ ११ ॥ पथा प्रह्लादनाच्चेद्रः प्रतापात्ताप
नोपया ॥ तथैव सौम्यं स्वर्गो राजा प्रकृतिं जनात् ॥ १२ ॥ कामं कर्त्तुं तपोर्विश्रांते विशाले तस्य लोचने ॥ चक्षुष्मत्ता ननु शा
स्त्राणां स ह्यमकार्पायं दार्कनी ॥ १३ ॥ लब्धप्रज्ञामनस्त्वस्यामये नैष्ठमुपस्थिता ॥ पार्थिवे श्रीहिनीये च शरस्यं कजल
हृत्ता ॥ १४ ॥ निर्वृष्टनधुभिर्मद्यैर्मुक्तवर्त्मा सुदुःसहः प्रतापस्तस्य भूतानां प्रपद्युः पृथगपह्वानशो दिशः ॥ १५ ॥ ॥ ॥

धानदृशीयति प्रकाशयतीति तेन स ह्यमकार्पायं दार्कनी ॥ १३ ॥ लब्धेति अथ लब्धस्य राज्ञोऽप्यप्र
ज्ञामनेन ॥ जनस्य रक्षणं गणपामपुर्णं प्रह्लादापो धाना मपि संप्रहोयितुं लपानं व्यवस्थापनं ॥ सांख्यलिङ्गिपुरी नृत्तं कारणं साग
संमध्य च नकार्पायं महीभुजं ॥ प्रज्ञामनायेता निरान्यं नवे ॥ परिवाधिता अनुरं नेत प्रतीकाराणां स्थितं करणेन स्वस्थं सम्यग्
तद्वित्तमनरघोः पकजल हृत्तापं दृष्टि रश्मिषोऽपि वेशे परामे तत् ॥ शरत् ॥ हिनी पापार्थिव श्री ॥ राजलस्या एव समुपस्थिता प्राप्ता
१४ ॥ निर्वृष्टिनि शेषं दृष्टानिर्वृष्टा ॥ कर्त्तव्यं ॥ अतएव ते मद्यैर्मुक्तवर्त्मा यक्रमार्गः ॥ अतएव सुदुःसहः तस्य रघोर्भानोऽभूत्

पंचानामपि भूतातामुक्तं पुषुषु गुणा ॥ न वेतस्मिन् महीपाले सर्वं तव मिवा भवत् ॥ ११ ॥ पथा प्रह्लादनाच्चेद्रः प्रतापात्ताप
नोपया ॥ तथैव सौम्यं स्वर्गो राजा प्रकृतिं जनात् ॥ १२ ॥ कामं कर्त्तुं तपोर्विश्रांते विशाले तस्य लोचने ॥ चक्षुष्मत्ता ननु शा
स्त्राणां स ह्यमकार्पायं दार्कनी ॥ १३ ॥ लब्धप्रज्ञामनस्त्वस्यामये नैष्ठमुपस्थिता ॥ पार्थिवे श्रीहिनीये च शरस्यं कजल
हृत्ता ॥ १४ ॥ निर्वृष्टनधुभिर्मद्यैर्मुक्तवर्त्मा सुदुःसहः प्रतापस्तस्य भूतानां प्रपद्युः पृथगपह्वानशो दिशः ॥ १५ ॥ ॥ ॥

प्रससादेति महो न सः कुंभपोनेरास्य स्या। आगस्य कुंभसंभवरसमाः उदपादेभः प्रससारप्रसन्नं वमवा मयो जसो रचो हरपाह आभिभ
काशं किं हिषतां मनश्च सुभेका लघुप्राप। आगस्योदयेन त्रलानि प्रसीरती सागमः ॥ २१ ॥ मदेति ॥ मरोदग्रा मरो दृक् ककुदेवाम स्तीति
ककुं प्रतः महावदुदरस्यः ॥ पवादिता नमकारस्य वत्वा भावः ॥ सरितं कुला निउजनेतीति कु समुद्रजाः उदित्तु ले सजिवहो रिव सप्रस
पः ॥ अरुहिषे सारि नानुमागमः ॥ महो न उसागः महो साः ॥ अचतुरे सारि नानि पाततना देका सत्वा लीला रवेन विलास सुभगः तस्य र
चो हस्मा रवतो वपुष्मते परभंजकस्य विक्रमं म्रौपमेतु प्रापुः ॥ २२ ॥ सस्ति प्रसवे रिति मरस्येव गंधो येषां ते मर्दां विभिः उपमा
नाच्चेति समासां तत्कारः ॥ सप्तपत्नी नो वृक्षविशेषाणां ॥ सप्तपत्नी विशालत्वकपारयो विषम छंदः रत्नमः ॥ प्रसवेः पुष्यः अहतास्तस्य

प्रससादोदपादेभः कुंभपोनेर्महो न सः रचो स्त्वभिभवां किंचु हृदि हिषतां मनः ॥ २१ ॥ मरोदग्राः ककुं प्रतः सरितं कुलमुद्रजाः
लीला रवेन मन्मथापुमरो कांति स्पविक्रमः ॥ २२ ॥ प्रसवेः सप्तपत्नी नो मर्दां विभिः अहताः ॥ असपयेव तत्रागाः सप्तधैव प्रसुः
लुवः २३ ॥ सरितः कुर्वती गाधाः पयश्चा इपान करं मात पात्राये प्ररपो मासु तेनैव प्रपुत्रारतः २४ ॥ ॥ ॥

रघोनां मागजाः गजेपि नागमातां गावित्यमराः ॥ असपयेव आहति निमित्तपा स्पर्धयेव सप्तधैव प्रसुष्टकुः मदेव वृष्टः प्रतिगतां धा
भिमानादिभिभावः ॥ कालकटाभ्यामेव च नेत्राभ्यां च मरुदृतिरिति पालकाद्यैः ॥ कालासारं धाभ्यामित्यर्थः ॥ २३ ॥ सरितरतिः सरितो
गाधाः सप्ततण्डुलं कुर्वती ॥ पयो मार्गश्च आश्यान करं मान प्रुष्टपं कान् कुर्वती ॥ संपो गादे एतो धा तो पलावतः ॥ इति श्रुते निष्ठा
नत्वं ॥ शारतशारदं तु स्वरं च शत्रे रुसा रशक्तः प्रथमं प्राकृ पात्राये रं पात्राये चोदपा मास प्रेर पा मास प्रभुमंत्रशक्ति सप्त
त्रस्य तस्य शारतस्वपमुत्साहमुत्पादपादपा मासैत्यर्थः २४ ॥ ॥ ॥ आगमचंद्रा ॥ ॥ ॥

१३४
४

तस्मादिति वाजिनामम्बानां नीराजनाविधौ नीराजनाख्ये श्रौतिकर्मणि सम्पत्तिविवर इतो होमसमिद्धो वक्त्रिः प्रगतो दक्षिणं प्रदक्षिणं
निष्ठुप्रभृति त्वादमपीभावकप्रदक्षिणां या अर्चिः ज्वाला तस्य व्याजेन हस्ते ते च तस्मै जपे ददौ ३५ महापात्राणां ३६ प्रदक्षिणां ग
तो हस्तमुक्त्वा पस्पधात्री समुद्रसनी च शागां करोतीति व्याजिग्रहणां गजादीनामप्युपलक्षणां ते तेषामपि निराजनाविधाना
त २५ सति एते मूले खनिवासस्थानं प्रत्यतः प्रातर्दुर्गचपे जसगुप्तमस्तप्रसंतः ॥ मुहुः पार्श्वे मुहुः दृष्टशत्रुः सेनपार्श्वे
नष्टदृष्टो वा अपाचिंतः अघं शुभावहो विधिरित्यमरः सरधुः षड्धे मोलमस्त्यादि हपवलं मोलं प्रसमुहृत्य श्रेणी दिवि

तस्मै सप्यदुतो वक्त्रिर्वाजिनीराजनाविधौ प्रदक्षिणां चिद्व्याजेन हस्तेन वजपे ददौ २५ सगुप्तमस्तप्रसंतः मुहुः पार्श्वे
या पाचिंतः षड्धे च वलमादाय प्रतस्ये दिग्जिगीषया ॥ २६ अवाकिरन् वयो वृद्धा तं लाजैः पौः पोषितः पृथते मर
रोक्षतेः क्षीरोर्मपरैवाभ्युत्तं ॥ २३ ॥ सप्यौ प्रथमं प्राचीतुल्यं प्राचीनवर्हिषां अहिताननिलो दुतेस्तर्जपत्रिवके तुमः २८

हादिकेवलमित्यमरः ॥ अस्यापदित्रां जिगीषया जेषु मिष्टपाप्रतस्ये ॥ २६ अवाकिरन्निति वयो वृद्धा पौः पोषितः सारधुः प्रपातं
लाजैराचारानां ॥ पारोदुतैः पप्रतो वै दुभिः क्षीरोर्मपः क्षीरसमुद्रोर्मपः ॥ अच्युतं विस्तुमिव अवाकिरन् पर्याप्तपन ॥ २७ सति
प्राचीनवर्हिनीमकश्चिन्महाराज रति केचिन् ॥ इत्यनेन सोमघवा वृषा हरिहपः प्राचीनवर्हिना ये ती अपर्यापेष्टहला पधाभिधाना
त ॥ तेन तुल्यः सारधुः अनिलेनामुकूलवातेनोदते ॥ केतुभिर्दुजैः राहेतानां परतर्जपत्रिवमस्तपत्रिवकर्तर्जमस्त्योरनुदात्रत्वापि
चक्षिते दिवरातो नानुदो ते त्वमिमिह स्यात्तने पदस्थानित्यत्वा तापना सारस्ते पदमिति धामनः ॥ प्रथमप्राचीदिशो यवोः २८

भर्तृ

एमा
४

रजोमिरिति विवर्धनास्येदो हतैरजोभिः च न सन्निभैर्वर्तत परिमारातश्च मेघतुल्यैर्गजैश्च पचात्र मंघोमश्राकाशं भुवस्तलमिव भूत
 लंचयो मेव कुर्वन् पयविंति पूर्वैरासंवेधः २२। प्रतापरति। अत्रे प्रतापहो जौ विद्रोष। सप्रभावः प्रतापश्च पतेजः कोडादं रजमित्य
 मरः तनः शरुजः सेना कलकले। तदनं गपरागो चलि परागः पुष्परजसि धली स्रानो पपोपीति विष्णु। पश्चादथादि रथाश्चदि
 केचतुणां वलंतीष्टं चतुस्का धेवास्काधः प्रकां देका ये सेविता नोदिषु पंचसु न पे समः परे चेति हेमः चतुर्व्यं हेचसा चमर्षपो रथा
 निकर्मिति पठति शब्दाध्याहारेण पो ज्य ३०। माविंति सधुः शन्ति सत्ता समर्थत्वात्मरुस सानि निर्जलस्य नानि समानौ मरुध

रजोमिः सुदूतनो हतैर्गजैर्गजैश्च घन सन्निभैः सुवस्तलमिव यो पचुर्वन् यो मेघभूतं रवे पामं प्रतापो यत्तं डाव परागस्तद
 नतरे पयोपश्चात्ताया मीति केतुस्का धेवसा चमः ३१ मरुत ए सान्युदभां सितायां सुपत ए नदी विपिनानि प्रकाशानि शक्ति
 मत्वा चकार सः स सेनां मृहती कर्षन् पूर्वसागराणि मती वभो हजरा भ्रष्टांगं गा म्रियमुगी ३२ ॥ ६२ ॥ ३॥

देविना प्रकृते

चाना वित्तमः दुदभा सि उडूत जलानि चकार नाया नौ भिस्तार्पानेदीः। नायं त्रिलिंगं नौ ताये स मरु नौ वयो र्धर्म विषम स्नेसादि
 ना परप्रत्ययः सुप्रतराः। सुत्वेन तार्काश्चकार विपिनान्यरापानि। अठरां विनमित्यमः। प्रकाशमिति निर्दृष्टाति चकार। तस्य
 गम्यं किमपि नास्तीति भावः। ३१ सशक्ति मृहती सेनां पूर्वसाग सानिनी कर्षन् सधुः हस्य जरा भो भ्रष्टांगं गां कर्षन् सा विपर्व
 सागराणि मती। भगीरथ इव वभो भगीरथो नाम कश्चित् कपिल दग्धनां सागराणां न प्राप्त सन्न तापः हाकिरीरात गंगी प्रवर्त
 त पिता एजा। पत्सवधा त गंगा वभागीरथोति गीपने ३२॥ ६२॥ ६२॥ ॥

१. जी सं ४६

५

साजितैरिति फलं त्वाभं रसपक्षे प्रसवंच साजितैः। तज्जेतं पितारं द्विकर्मकात् अप्रधाने कर्मणि क्तः। उत्तरे वा तैः सायदात्तं अविनैः।
अन्यत्र दुःखारितैः। बहुधा भूतैः। तो जितैः अन्यत्र धि नैः न पैं पाद पैं। इति नो गजस्येव न स्याद्यो मार्गः उच्यतां प्रकाशः।
सात् प्रकाशं प्रकरं स्पष्टमुत्तरां विशदं स्फुरमिति पादवः ३३ पौरस्या निति जपी जपनशीलः। जितैः विप्राणां मेत्यादि

साजितैः फलमुत्तरवातैर्भग्नैश्च बहुधा न पैं। तस्यासीदुत्तरां मार्गः पादपैरिव इति नः ३३ पौरस्यानेवमा
क्रामंस्तोस्तान् जनपदान् जपी प्रापतालीवनश्याममुपकंठं महोदधे ३४॥ ५२॥ ५१॥

नारतिप्रत्ययः। सरधुरेवंपुरोभवान् पौरस्योत्पत्त्या नरसिगायश्चात्पुनरस्य गीतिसकप्रत्ययः। तंस्तान्सर्वानित्यर्थः।
सायां द्विस्तैः। जनपदान् देशान् आक्रमन् तास्तो वनैः शामं महोदधे उपकंठं अतिकं प्राप ३४ ॥ ५२॥ ॥

॥

॥

५१॥

५२॥

५२॥

॥

५२॥

शामां

५

अनम्राणांमिति अनम्राणां कर्मणि षष्ठी सप्तम्युक्तं त्रुल्यं प्रितुस्तस्माद्बोः सकाशात् पीत्रार्थनामपदे हरित्यपादान्
त्वात्पंचमी सिधुः पान्त्रदीवेगादिवसुसे सुसरे प्रोपे सुसारेप शब्दाजनपवेचनां सत्रिपमावसते चेतसोवेतसः सर्वे वि
नीरुभिः प्राप्तातीमित्यर्थः आश्रित्य आत्मा सा हते अत्र कोटित्यः वलीयसाभिपुत्रो दुर्वलः सर्वे त्रानुपरातो वेतसं धर्ममा
तिष्ठेदिति ३५॥ वंगानिति नेतानापकः सखः मोभिः साधनेरुक्तानां सत्रका चंगा नरात्तं तं सावलेना तं सीवलरे हसति
पादवः उत्तवापो मरुत्तगापाः श्रोतसो प्रवाहाणां मंतरेषु हि पेषु जपस्तो भात्रिवृत्ताने स्यापितवानित्यर्थः ॥ ३६ वा आपा

अनम्राणां सप्तम्युक्तं तस्मात्सिधुः पान्त्रदीवेगादिव आसासं हित सुसरे प्रोपे तस्मात्स्यापवेतसी ३५॥ वंगानुत्तवाप
तस्यानेतानो साधनो हतान् ॥ तिचखानजयस्तमान् गंगा श्रोतो तरेषु सः ३६ आपादपप्रराताः कल
माश्वतेरुं फलैः सर्वे द्रव्यामासुरुत्तवाते प्रतिरोपिताः ॥ ३७॥

पादेति आपादपप्रं अद्रिपमपं पतं प्रराता अनयवत्तवातः पर्वत इहना आपि प्रतिरोपिता यस्या स्यापितस्ते वंगः
कलमावशालिनि शोषारवः शालपकलमाघाश्च षष्ठिकापाश्च पुंसीवेत्यमः ते आपादपप्रमूलपप्रपतः
पादो वृक्षं तुरीयां कौलप्रसंतपर्वतैरतिविश्वः उत्तवाताः प्रतिरोपिताश्च ३८ फलैर्घनैरन्यत्र सत्ये सर्वे द्रव्यामासुः
लं फलैर्घनैर्वीजेनिष्येता भोमः लामपोः सस्पर्शिकेशवः ॥ ३७॥

१-री
६

सर्तिसाधुः वद्धाद्विराएवसेतववोयेसैः सेये कपि सां नाममंदीकरामिमिनेविस्तेहंतितीर्त्वा उत्कलेराजमिर्देशितपपयः संदर्शित
मार्गः स-कासिद्धाभिमुखोपयोः ३८॥ सशति-साधुर्महेन्द्रस्फुल्लपर्वतविशेषस्य। महेन्द्रमलयः। मध्यः शक्तिमान् पञ्चवर्तन॥
विंध्यप्रपाचञ्चसप्तैतेकुसुपर्वतोऽतिविष्णुपुराणाः सप्रितीक्षादः संहप्रतापं पंतोसारथिर्गभीरदस्पाजविशेषस्यमर्द्धि
तीक्ष्णानिद्विक्तमंकरामिवन्यवेशयतनिक्षिप्रवान्। त्वमेवदृष्ट्वातितात्त्विकानामस्यमयनादोप-आत्मानंयेनजानातिसस्य
रमोवेदिनेतिराजपुत्रीपोतिरकालेनयोवेद्विशिष्टापरिचितामयामेभीवेदीवितेयः सगजोगजोगजवेदेभिरितिसाचमीपा
सतीर्त्वाकपिषांसेयेवद्धाद्विरादसेतुभिः। उत्कलादर्शितपपयः कलिंगाभिमुखोपयोः ३८॥ सप्रतापंमहेन्द्रस्फुल्लपर्वतोऽतिविष्णुपुराणाः
न्यवेशयत। अंकुशद्विरादस्यवपंतगंभीरवेदिनः। ३८॥ प्रतिजग्राहकालिंगस्तमल्लैर्गजसधनः पञ्चष्टेरीघतंशः
केशिलावंधीवपर्वतः। ४०॥ द्विषामितिकाकुत्स्यस्तत्रनारावदुर्जनं। सन्मंगलस्त्रातरेवप्रतिपेदेजपमि-
३८॥ प्रतीतिगजसाधनः संकालिगः कलिंगानां राजा घञ्मगधकलिगसामसादता। अत्रैरापधैस्तारधेपद्याणां छेदेउघते
उघुकेशतंशिलावपर्वतरवप्रतिजग्राहअभिपुक्तवान्॥ ४१॥ द्विषामितिकाकुत्स्योरधुः तत्रमहेन्द्राहोद्विषानाराचदुर्ह
मंगारवानाणां विशेषाणां दर्शनं लक्ष्मणमावपमुच्यतेविषस्यसहितसधयशस्त्रः। सन्मंगलस्त्रातरेवविजयमंगल
यअभिकरवानपश्चिमं प्रतिपेदेप्राप। यत्तुसर्वपाधिस्त्रावंतन्मंगल्यमरावकमितियादवः। ४१॥ तास्वलीनामिति। मत्र
महेन्द्रादोपधुतंशतिपोधाः। यवाधच। चिताः कल्पिताः॥ ४२॥

रामाः
६

आपानममयोऽयानयोग्यप्रदेशापैस्तोतथोक्ताः। सन्त नारिकेलसंवन्धनारिकेलसंघंताम्बलीनां नारावल्लीनां नारावल्लीनां दलेऽप्युत्तत्रवि
 जडुरित्यर्थः। शात्रवपशस्य पपजडुरित्यर्थः। ४२ गृहीतेति धर्मविजयी धर्माय विजयी धर्माय विजयशालः सन्धीरघुः गृहीतश्चा
 सोप्रतिमुक्तस्तस्यमहेन्द्रनाथस्य कलिंगस्य अपजेहार धर्माय मितिमाकः। मेदीनी नूनजहार पारणाश्रुवात्ससादिभावी ४३। त
 तरेति। ततः प्राचीं विजयानन्तरं फलवत्सगशा लीना फलितत्रा मुकश्रेणी मती। श्री स्वादित्वादिनी प्रत्यपः वेलायाः सुसुद्रकृतस्य तदे
 नोपासेनेवागस्ते नाचरिता मासां दसितां दिशः श्रुनां शास्य जपः प्रपन्नसिद्धत्वात्। अप्राप्य जीव जपः सन्पवोऽग्रे सोदसि
 तामाशा आश्रितमभसि स्थितः। वसूसा स्यात्तमे योगी विध्यवातापिमरं नरेते वसूपापको ४४। सरेति। सः घुर्गं जायमानसु
 ताम्बलीनां दलेऽस्तत्र रक्षिता पानममपः। नारिकेला संघं धाः शात्रवंचपपूर्यशः। ४१ गृहीतप्रतिमुक्तस्य सधर्मविज
 यधर्मः। अपि महेन्द्रनाथस्य जपने नु मेदीनी ४३। ततो वेला वेला तदेनेव फलवत्सगवत्सगशा लीना॥ आस्ता च
 रिता माशामनाशास्य जपो पयो ४४। ससैन्यपरिभोगेन गतदानसुगंधिना॥ कावेरीसरितां पश्य शकनीया मिवाक
 र्गंधिना सुरभिगंधिना गधस्येत्यादि नारकादेशः समासोत्तः। पद्यपि गधस्येत्वेन देकांतं ग्रहणं कर्तव्यमिति नैसर्गिकार्गधविव
 सापामेवेकादेशः। तथापि निरेकशाकवपः। तथा माघकाये। वपुरधुकच्छरदुष्टसुगंधयः। सततगासतगानगिरालिभिः
 पधेचाग्र्याहिनः प्रापनवारिधा एस्वादः। सुगंधिः सदुत्तेनुषारति। नकर्मधारयान्तरार्थी परतिनिवेधादिनिप्रत्यपः। प सोसि
 नघन्य एवमेनाया समवेताः सैन्याः। सेनाया समवेतापसेन्यास्तसौनिका म्भुतस्य मरासना पारिजितावप्रत्यपः सैन्यानां परि
 भोगेन कावेरी त्रामसरिते सति तां गमुः समुद्रस्य शकनीयां न विष्वा सनी पामिवाकते समो गलिंदरीमाद्गुरुविश्रवासा

भवतीति भावः ४५॥

२.११.
७

वत्सेरिति विनिर्गता ध्वनः सपरध्वनं ले स्वेत्येः क्लेशा क्रिर्वलं सैत्यमिति पादवममरीचेषु मरीचवनेषु उच्यते
ताः परिभ्रांता हारोता पक्षि विशेषा पास्तुताः तेषां विशेषा हारितो मंडुका उच्यते हवा हसमरः मलयपद्मपत्रका आसते
भूमयः उत्पका इत्यस्य भूमिरित्यमरः उपाधिः प्यांस्वकत्रिपादिना स्वकत्र्यस्य अथ धुषिता उपत्यका सुधितमित्यर्थः
उपाच ध्याड वसरति कर्मत्वे ४६ स संजुरिति अथ सुस्माता मेला लताना मुसति स्रवः उपातनशीला अलेखनिसु
दिनारस्युच्येत्यपः फलरेणावः फलरजो सितुल्यगंधिषु समानगंधेषु सर्वधनतिवरो न तो वः व्रीहिः मते भानो कटे

वत्सेरधुषितास्तस्या विनिर्गता ध्वनः मरीचो न त हारीता मलयपद्मपत्रका ४६ स संजुरस्य सुस्मा
नामे लाना मुसति स्रवः नुल्यगंधिषु मते भ कटे फलरेणावः ४७ भोगिवेष्टनमार्गेषु वन्दनाना एव
पितं नास्त्रसत करिणा ग्रेवं त्रिपदी छेदिना मवि ४८ ॥ ५॥ ५॥ ५॥ ५॥

एतरेषु स संजुः सक्ताः गजगं गौ कटी कंटा विसमरः ४७ भोगीति नन्दनातां चंदनद्रुमाराणां भोगिवेष्टनमार्गेषु स
र्ववेष्टनाना निम्नेषु समर्पिते संज्ञिते त्रिपदी छेदिना पदसंखल छेदकानां मवि त्रिपदी पादबंधनमिति पादव
करिणां ग्रीवा सुभवं ग्रेवं कंधवं धनं ग्रावा भौ दुर्गा वेति आण नास्त्रसत नस्त्रसत मभ तो धुम्धो लुङेति परस्मै
पदोपधादि तादृक् अनिदिता मित्यादिनामकारलोपः ४८ ॥ ५॥ ५॥ ५॥ ५॥

रामाः
७

दिशति। दक्षिणास्योदिशि विरपिसजौमंदापतेमंदापति। लोहितादिलाल्पव। वाक्पश्चरसात्मनेमदिस्त्रिणापेत्तोतेत्रामोघादितिभा
 वः। तस्यामंदादिशिपोयापोउनांजनपदानोएजाना॥ पांयापाहोप्रतावक्रयः। रघोःप्रतापं प्रतासेनसितेदेरतिरेमः नविषे
 हरेनसोवतेः। सपुविजपिबिजितवानितिनापकस्पमाहानुकुषोपास्यतेः॥ ४६॥ ताम्रपणीतितेपायाः ताम्रपणीनद्यासमे
 तस्य संगतस्यमहोदधेः संवेधिसंचितं सुक्रासामौक्तिकवरोसारोवलोस्विरं शेचयाप्येकीवंवरश्चिद्यसमरः। स्वस्वकापेसंवि
 तपशरवतस्यारघवोनिपत्यप्रणिपत्यदुःपशसः शुभ्रत्वादोपम्यंताम्रपणीसंगमेमौक्तिकोत्पत्तिरितिप्रसिद्धः॥ ५० सप्तति

दिशिमंदापततेजोदक्षिणास्योरेरपि॥ तस्यामेवरयोः पांयाः प्रतापंनविषेहरे ४६ ताम्रपणीसमेतस्यमुक्रा
 सारंमहोदधेःतेनिपत्यदुस्तस्यपशः स्वमिवसंचितं सनेविष्णुपथाकामेतदेवालीचंदनौ सनाविवदि
 शस्तस्याः शैलोमलयटदुतेः ५१ ॥ ५२ ॥ ५३ ॥ ५४ ॥

असद्येति कुलकमेतत्। असद्यविक्रमः सद्यः तेरेषुसानुष आलीवचंदनौत्याप्रचंदनदुमौ। गधसारोमलयजोमद्रा आचंदनो
 स्त्रिपामितसमस्तानयपस्येमातेषुयाप्रचंदनातेलेपोतस्याः दक्षिणास्योदिशस्तनविस्मितीमलपदनुदतौनामशे
 लोपथाकामपद्येष्टं निर्विण्णोपमुज्यः निर्विशोपतिभोगयोदित्यः मरुदकांन्यस्यसंतिरत्युदनानुदधः ५३ उदनानुदधो
 वेतिनिपातः। उदचतोदरा मुक्रादरतस्यक्रं। लोकानि कदरायकृष्णानेनिसमासः पंचम्याः। लोकारिभ्यरसलका
 स्त्रांशुकं मेदिन्यावितं वमिवस्मिन्नं सद्यसत्त्वादिमत्तं च पत्मास्तः। अतिक्रांतोवाः ५१ ॥

नितंविनी १

१. टी.
८

समन्तिप्रतीचीरशमभिपवाविसारस्येति। अपरांतानां पश्चात्तातानपेडघनैरुद्युतैः अपरांतास्तपश्चात्तातेव सर्पास्कारयति पादवः
विसर्पद्रिगच्छद्विस्तस्यरघोरनीकैः सेनैः। अनीकैरुत्तरोत्तैरतिविश्वः। अर्तावोगमजासदग्रस्यास्त्रिरुत्सारितः परिसारितोः
पिसस्यस्यग्रव-आसोतासेयं द्वितीयां शवदृश्यत इति भावः। मन्त्रेति तेनुरधुणा मये नोत्सृज्ये भूषाणां परिरुत मूषणा
नं केरलयोपिता केरलोगनानामलकेषु च मरेतुः सेमारजश्चरणीस्य कुंकुमारिजसः। प्रतिनिधीकृतः। एतेन योषितां पला
पनेचमनोचतदंतुधावनचध्वसते ५४। मुरुत्वेति। मुरुत्वा नाम केरलदेशेषु काचिन्नदो मुरीति केचिन्नदंति तस्याः पर
असद्यविक्रमस्यंशान्मुक्तसुहृत्तावितेवमिव मेदिन्याः स्वस्तोशंकमलं घपत् ५५। पुग्यात्तस्यानीकैर्विसर्प
धूरपरांतजप्रोचतेः॥ एतास्त्रिस्तारितोप्यासीत्सघ्नलप्रवाणा वः ५३॥ मयोत्सृज्ये भूषाणां तेन केरलयोषि
तो॥ अलकेषु च मरेतुश्चरणीप्रतिनिधीकृतः ५४ मुरुत्वा मोहोद्गमगमत्केतकजगतधोधवारवाणानाम
यक्षपटवासतां ५५॥ अभ्यधुपतवाहानां चरतां गोत्रसिंजितैः। मर्मपवनोद्भूत एतेन तालीवन च निः ५६॥
तेनोद्भूतमुस्यापितं कौतकं केतकोसं वंधिरजः तद्योधवारवाणानां घुमरकंचुकानो ववकोवाणोस्त्रीसमः। अपन्नपट
वासतो अपत्नसिद्धवस्त्रवासनारव्यत्वमगमता विष्णुतः परवासकरसमः ५५ अभ्यधुपते। चरतां गोत्रसिंजितो
वाजिनोवाहानं॥ वाजिवाहवगंधर्वारपसेधवसप्तपरसमः। गोत्रसिंजितैर्गोत्रेषु शरापमानैः कर्तारैः संजितै
रिति पाठ्य संजेरणात्तात्कमेति। अ। वर्मपः केचिन्नदं पवनोद्भूतो वाकेपितानां एजतालीचनानां ध्वनिः। अभ्यधुपत इति
ते मर्मरतिपाठे वाहानां गोत्रसंजितैर्गोत्रध्वनिभिरित्यर्थः। मर्मरमर्मरमर्मरमाणा इति ध्वनेयं शेषाणां ५६॥

एमा.
८

त्वर्जरीति। त्वर्जरीणां तराडुमविशेषाणां त्वर्जरीकेन कीर्तनात्। त्वर्जरीचरणादुमइत्यमरः। त्वं वेषु प्रकांतेषु अस्त्री प्रकांतेः।
 त्वं धस्याः मूला च्याख्या वधे स्तारो समरः। नृद्वानां वद्वानां किरिणां मरो दारेणां मरप्रश्चावेतासुगंधिषु। मधस्येयदिनां का
 रं करेषु गणेषु पुत्रागेषु पुत्रागेषु पुत्रागेषु विदुः। पत्युः को वधे चमीशिलीमुत्वा अलेपयेत्तुः अलिनीया शिलीमुखो इत्य
 मरः ततो धिकसो गंध्यातिशयादिति भावः। अवकाशमिति उदस्वानुदधिरामापजापरे ग्राणाभ्यर्थितो पाचितं सत्रं
 काशस्य नदसौ किलेनिप्रसिद्धा विसर्ग रघवे तु अपरांतमहीपालव्याजेन कलिले ददौ वलिस्तान् शवः करा विद्यमरः आपां

त्वर्जरीस्त्वधनद्वानां मरो मरसुगंधिषु॥ करेषु कीरिणां येन पुत्रागेषु शिलीमुत्वा ॥ ५७ ॥ अवकाशं किलोदन्वात्तां त्रामा
 पाप्यर्थे तोदसौ॥ अपरांतमहीपालव्याजेन रघवे काम ॥ ५८ ॥ मते मरदो कीर्तयन्ने विक्त्रमलस्रणं त्रिकुरमेव तत्रोच्चै
 जपसमवकाशः ५९ ॥ पासीकास्ततो जेतुं प्रतस्थेन मनो रक्षित्वा निवारिष्यस्तत्त्वज्ञानेन संयमो ६० ॥ ५९ ॥

तानां समुद्रमुच्यं देशवर्जित्वा तैर्दक्षैर्कसमुद्रं तत्त्वोयवारः कारदामंच भित्तात्तुपाचुषेति एमादयि रघोस्तत्कर्षेः ॥ ५८ ॥ मतेति
 तत्र सरधुमेतानां भो नो रदो कीर्तयन्ने विक्त्रमलस्रणं त्रिकुरमेव तत्रोच्चै जपसमवकाशः ॥ ५९ ॥ पासीकास्ततो जेतुं प्रतस्थेन मनो रक्षित्वा निवारिष्यस्तत्त्वज्ञानेन संयमो ६० ॥ ५९ ॥
 एगानि पत्रमचिद्वा निविजपवर्णा वलिस्स्यानानि पस्मिन्तत्तयोर्तत्र त्रिकुरमेव तत्रोच्चै जपसमवकाशः ॥ ५९ ॥ पासीकास्ततो जेतुं प्रतस्थेन मनो रक्षित्वा निवारिष्यस्तत्त्वज्ञानेन संयमो ६० ॥ ५९ ॥
 कीवर्णास्तमश्च रघोर्जपसमवकाशः ॥ ५९ ॥ पासीकानिति तत्र सौधु संयमी योगी नृत्तज्ञानेनोन्निपनामकां निपति
 वपासीकास्ततो जेतुं प्रतस्थेन मनो रक्षित्वा निवारिष्यस्तत्त्वज्ञानेन संयमो ६० ॥ ५९ ॥

१. टी.
२

पवनीति। सारघुः पवनीनां पवनस्त्रीणां जातिस्त्रीविषयानि पवनीवसुतपयानि उपमितसप्रासः तेषां मधुसामयेन पोमरोमर
रगः कार्यकारणभावपोमेरेन निर्देशः तेन सेट्टेकमेव अकाले प्रादुर्यतिरेककाले जलदोदयः प्रादुर्यपप्रविकाशस्याप्रस
क्तत्वादश्रमासं वृद्धिनां वा लातपमिव अविहितत्वादसुसंवृद्धित्वं सोततपस्य ॥ ६१ ॥ संग्रामशूते तस्य चोरश्च साधनेर्वाजिसे
ये साधनं सिद्धसेन पोहपाये पगमे मेरोनैव तौ काके वधोदापनो मतसत्कारेकारे प्रमातो गमने धनुरतिहेमः। पञ्चात्ये
ष्वनेः सहादक्षिणा पञ्चासुरसस्यकुः सहा चैर। तेषां कृतां विकाराणां शान्तिधनुषितेषां कजितैः प्रावैः हेतुलक्ष्यत
रेशाई पुनर्धनुषि शिष्टि ॥ जपे च अगाविहेतवापेप्याहविशेषतरतिके प्रावैः अयवाशईः अगसंवधिभिः कुजितैः विहेपात्र

पवनीमुखपप्राणसेरे मधुमरं न स। वा लातपमिवाद्रानामकालजलदोदयः ॥ ६१ ॥ संग्रामस्तु मूलस्तस्य पाञ्चात्ये
रश्च साधनेः। शाईः कुजितवितेयप्रतिपोधे। जस्य मूर ॥ ६२ ॥ भव्यापवजितैस्तेषां शिरोभिः शर्मभुलेमहो तस्मा
द्याव्याघ्रे सरसोऽपलैरेव ॥ ६३ ॥ ६४ ॥ ६५ ॥

नुमेयाप्रातिपोधा प्रणिपरापस्मितसिंरंजसितुसुतः संग्रामसंकुलं पुरुषमभूत। तुमुलराता संकुलमिति विष्णुः ॥ ६१ ॥ भवे
ति। सारघुर्मन्त्रावर्जितैर्वाणाविशेषरुतैः स्नेहाभ्रक्षफलोभक्षशतेपादवः। शर्मभ्रलेः प्ररक्षमुखोमकंदः। सिध्मादित्वा
अत्यपरतेषां पञ्चास्यामां शिरोभिः सारघामिमधुमसिकभिर्वापैः सारघामधुमाहाकृत्यमः ॥ सुद्रा सारघा सुद्रा सारघा
सुद्राद्रास्यागानरीवेष्यासंपणमत्यपतिषांपरलैः सचः सारघा कटका एकसमः ॥ सुद्राभिः कृतानि सोद्रातामधुम
सोद्रमधुनिपानि परत्यमः ॥ सुद्राभ्रमखटपादपादिति संतापामकसः। पौरवपदवतलकेनेत्रोगे ॥ ६२ ॥ ससचये

पवनीमुखपप्राणसेरे मधुमरं न स। वा लातपमिवाद्रानामकालजलदोदयः ॥ ६१ ॥ संग्रामस्तु मूलस्तस्य पाञ्चात्ये
रश्च साधनेः। शाईः कुजितवितेयप्रतिपोधे। जस्य मूर ॥ ६२ ॥ भव्यापवजितैस्तेषां शिरोभिः शर्मभुलेमहो तस्मा
द्याव्याघ्रे सरसोऽपलैरेव ॥ ६३ ॥ ६४ ॥ ६५ ॥

अवनीतेतिशेषाः हतावशिष्टा अपनीप्रशिरस्त्राणा अपसरितशीर्षा रापा संतः शोषकं शीर्षा पं शीरस्त्राणा मित्स्महाश्रा
 रागतलसराणामतरा तेरुं शराणपुपुः यादिमहात्मानो संरंभ कोपः संरंभः संभ्रमेको परतिविश्रुः प्रतिपातः प्रतातिरे
 वप्रतिकापेपसंरंभमहतापूरकोर्यमोध्यमेवासस्येनतु जीवितमिति भावः ६४ विनयंतरति तस्य रघोर्षो धामद ॥ आ
 स्तीर्णाजिनरत्ना निवर्म अशानिपा सुता सुद्रा सावलपानो मृमिषु मृदिको गोस्तनी द्राहाबादो मधुरसेति चेत्समरंभ

अवनीतशिरस्त्राणा शेषास्त शराणपुपुः प्रतिपातप्रतीका संरंभो हि मद्रात्मनी ॥ ६४ विनयं नेस्मत्तघो
 धामधुमिर्विजयभ्रमं ॥ आप्तीर्णाजिनरत्ना सुद्रा सावलपमृमिषु ॥ ६५ ॥ तत्तत्प्रतस्येको वैरी भास्वानिव
 रघुर्दिशं ॥ शरैर्हैवैरीवोहीत्यानुद्धरिष्यन् रसानिव ॥ ६६ ॥ ६७ ॥ ६८ ॥

धुमिर्द्रा सामसप्रवृत्तिकैर्मद्यैर्विजयभ्रमं पुद्गुविहं विनयं तेस्म अपनीतवंतः कर्तृस्येवाशरीरकर्मसात्मनेपदं स
 स्मेतिभूता ये लटा ॥ ६५ ॥ ततस्तुति ततो रघुर्भावाभ्यपरवयोरेकोतोः स्त्रैः किरतोस्त्रि ॥ किरतोस्त्रमपवाण्डुगस्तिष्ट
 तिरश्मपरस्यमरः उदीव्यामुदधवाअपानुरसानुदकानीव उद्धरिष्ये को वैरी कुवेरसंबंधिनी दिशं उदीची प्रतस्ये
 अनेकेव शब्देनेपमुपमापयाहं ॥ एकानेकेव शब्देत्वासावाकार्योपमादिवेति ॥ ६६ ॥ ६७ ॥ ॥

१. १०

ध्वनीतेति। सिंधुर्नामकाश्मीरदेशेषु नदविशेषः। देशेन नदविशेषे दो। सिंधुर्नाम सति। स्त्रिया सित्यमरासिंधो लोरे विवेचने संपरिवर्तने
ध्वनीताश्च समास्तस्य संधुर्नाम विवेचने। दुधुवर्वाजितः स्वधानलग्रवंकुंमकेशरान् ६७ तत्र हृणावरोधा
नामर्त्तव्यत्र विक्रम कपोलपारलदिष्विव भवत्युच्यते ॥ ६८ कं वीजाः समरे सोदन्तस्य वीर्यमनीम्ब
णामजातानपरिक्लिष्टैरसोदैः साधमानताः ६९ ॥ ७० ॥ ७१ ॥ ७२ ॥

ध्वनीताश्च समास्तस्य सिंधुर्नाम विवेचने। दुधुवर्वाजितः स्वधानलग्रवंकुंमकेशरान् ६७ तत्र हृणावरोधा
नामर्त्तव्यत्र विक्रम कपोलपारलदिष्विव भवत्युच्यते ॥ ६८ कं वीजाः समरे सोदन्तस्य वीर्यमनीम्ब
णामजातानपरिक्लिष्टैरसोदैः साधमानताः ६९ ॥ ७० ॥ ७१ ॥ ७२ ॥
ये चेति हेमः स्वधानदुधुवुः के पपंतिस्मा ६७ ॥ तत्रेति तत्रोदीच्यादिशिमर्त्तव्यपत्रविक्तमंभर्त्तवधेन फुरपराक्रममि
त्यर्थः रघुचेष्टितं रघुपापारः हृणा जनपदाः सत्रिपास्तेषामवरोधाः अतः पुरास्त्रिपः तासां कपोलेषु पाटलस्य पाट
लिभ्रः ताडनादिकृता हृणपस्य आदेशोऽपदेशकं वभवाश्च यवापाटलः आदेशो अविष्टापस्यातद्रवमूवः स्वपले
त्याप्यतरत्यर्थः ॥ ६८ ॥ कं वीजाः समरे सोदन्तस्य वीर्यमनीम्बराः अमकाः सुतः। गजो नामाला
ना वं धनं ॥ भावेष्टुदिविभाषालीपतेरिस्मात्वातेन परिक्लिष्टैः परिहृतेः असोदैर्हृदविशेषः साधमानताः ६९ ॥

रामा
१०

तेषामिति तेषां कंरोजानां सद्रिष्टैर्मयि शास्त्राणां इति गानां हिरां पद्विंशं धुम्रमित्यमः ॥ एषा पद्विंशः उपायनमुपग्राह्यु
पहास्तथा पद्विंशः कोशले श्रीतं रंशुश्वदसकृद्विंशः सुदुर्गः ३३ शश्वदमी द्वापसकृत् समारत्यमः ॥ तथा पिउस्तका
गर्वास्तुन विविशः ॥ सत्यपिगर्वकारेण न जगत्स्यर्थः ॥ १० ॥ ततश्च ॥ ततो नंतरं श्वश्रुश्वसाधनः सनगोर्वाः गुह्यपितरं शोलेदिम
वंतं उद्धतैः श्वश्रुवरोद्धतैर्धातनां गौरीकदिनां रागुभिस्तत्कृतान्तस्य प्रगाणि ॥ कुरोत्वा शिवं श्रुगमित्यमः ॥ वर्धपत्रिवश्रा
सोहः ॥ उरुतेन धुलिदशनादिरिशिवरश्मिभ्रमोजपतदतिभावः ॥ ११ शशसेनि ॥ तुल्यमत्वानां सैन्यैः समानवलानां गुह्यसु

तेषां सदृशमवधिशास्त्राणां शपः ॥ उपदा विविशः शश्वतोस्तकाः कोशसे पृच्छ ॥ १० ॥ ततो गौरीगुह्यो
लमास्तोहाश्वसाधनः ॥ वर्धप्रज्ञेवतत्कुरानुद्धतैर्धातुरागुभिः ॥ १२ ॥ शशसतुल्यसत्वानां सैन्यघोषे सप्त
मं ॥ गुहाशपानां सिंहानां परिहृत्यावलोकितं ॥ १२ ॥ ६२ ॥ ६२ ॥ ॥

शोतद्विगुहाशपाः ॥ अधिकरणे शोतेरित्यश्वपः ॥ तेषां सिंहानां दृष्टे तु कंदरीवास्त्रोदेवत्वात्तविलेपुहास्त्यमः ॥ हरीणां सि
होमगोदं पंचास्याहर्षसकृत्परिरित्यमः ॥ सिंहस्तु राशिभेदे मृगाधिपे श्रेष्ठः ॥ स्यादुत्तमस्य च्छेति हेमः ॥ संवंधिपरिहृत्यपपपृष्ट
सपरावृत्त्यावलवित्तं प्रायितैकप्राभंगेनावनोवलोकनं कंरं सैन्यघोषे सनाकसकृत्लेसंभ्रमकरणे सत्यविश्रसंभ्रमं
तः क्षोभं वर्तिविरहितं न जहः ॥ प्रसज्यप्रतिषेधे पिसमासरत्त ॥ शशसकृत्पामासा सैन्यभ्यर्प्यार्थं लभते वास्तव्यं
तमेव मनोवृत्तेरुमापकमिति भावः ॥ असंभ्रांतत्वे हेतुः तुल्यसत्वानां मिनाहिसमवलः समवलोद्विभेतातिभावः ॥ १३ ॥

२१

मजेष्ठिति। भूजेषु भूर्जपत्रेषु भूर्जपत्रो भूजो भूजो मृदुत्वकृत्वमिदं कामतेति पाद्वः नर्मरु शृङ्गपरीक्षे निमर्मरु शृङ्गपरीक्षामि
ति पाद्वः अथ च शृङ्गादिशब्दवृत्तिन्यपि वर्तते प्रयोज्यते चामर्मरु गंरुधुपगधिमिरिति। अतो मर्मरीभूताः मर्मरु श
ब्दं तोभूता इत्यर्थः कीचकानां वेषां विशेषाणां धुनिहेतवः श्रोत्रमुखावहाश्चेति भावः गंगासीकरिताः शीतला इत्यर्थः मर्म
तो वाता मार्गसिधेर्विरे ७३ विश्वामुनिरिति। सैनिको सेनायासमवेताः प्रावहती पट्टकप्रत्यपः न मेरुणा सुगन्ता गाना

भूर्जेषु मर्मरीभूताः कीचकधुनिहेतवः गंगासीकरिताः मार्गमस्तसिधेर्विरे ७३ विश्वामुनिरिति। सैनिको सेनायासमवेताः प्रावहती पट्टकप्रत्यपः न मेरुणा सुगन्ता गाना
छायास्वध्यास्य सैनिकाः दृष्ट्वा वासितो संगानिषस्मरानामिभिः ७४ सरला सन्क्रमात्तं गये विपस्
रितस्त्रिः श्रोत्रौषधयो नेतुर्न क्रमस्ते हरीपिकाः ७५ ॥ ७२ ॥ ७२ ॥ ७२ ॥

छायासु निषस्मानां दृष्ट्वा पविशिष्टानां मगाणां कूस्सीनामिभिर्वीसितो संगः सरमित्रलादृष्टः शिलाः अध्यास्या
अधिशीतः स्यात्तां कर्मत्वं दृष्ट्वा सुअधिस्येयः विशेषमुः विश्रातो ७४ सरला इति। सरलेषु देवदाहविशेषा आस
क्रानिपानि माते गाना गजानां ग्रीवा सुभवानि ग्रीवेणो निकटं प्रवृत्तानि ग्रीवादिभ्योऽप्येति कारा इजप्रत्यमः एताः
तेषु स्फुरितस्त्रिषु प्रतिफलितमासुः श्रोत्रौषधयः न क्रुद्धं च ततो ज्योतिर्लं ता विशेषाः नेतुर्नोपकस्परद्योः अस्ते हरी
विकास्ते लानि रेखा प्रदीपाः आसन ७५ ॥ ७२ ॥ ७२ ॥

एताः
१९

तस्येति तस्य रघो ह तस्येष्टु निवासेषु के दारुर्मुर्मर्गजैवः सतानि विष्टुत्वोपेष्वांते देवदाता किं एतेभ्यो वनचोभ्यो
गजानां वर्ष्म प्रमाणा वर्ष्म देह प्रमाणा पौरित्यमधु शशं सुकथितवतः देवदातकं धत्वक सतैर्गजानां मौत्रस्य मनुमीप
नेरत्यर्थः ७६॥ तत्रेति तत्र हि मादौ रघोः पर्वते भवेः पर्वती यो पर्वताश्च इति प्रत्ययः गतो ह सवसं वोतास्ते सप्तमिः सु
राणां नुत्सवसं केता न ज्ञपत्सप्रपां रवति साहाभारते नाराचानां वाणा विशेषाणां सपत्नी पानी धितु पातनां मा
श्मनां च निष्पेवेरा संघवेता संघवेतो स्यतिता अनजायस्मि तत्तद्योत्रो स्येपत्नी योमिति पालः स्यादोर्ध्वो महायत्न
तस्योत्सृष्टनिवासेषु के दारुर्मुर्मर्गजैवः शशं सुकथितवतः देवदाता किं एतेभ्यः शशं सुकथितवतः देवदाता किं एतेभ्यः
गतो रघो नाराचं स्येपत्नी पानी धितु पातनां मा
योदाहं एव द्वे गं पपा मा स कित्तरान् ७८ परस्परिण विहात स्तेषु पापनयातिष्ठ एता हि मवते सारोरातः
इति पादवः चोः श्रीमं जयं पुष्टं मवता पुष्टमापो जने धर्मसिन्धु मरुः ७७ रातेरेति सारुः ७८ सौ एहि मादिता ७९
रेर्वातो ह सवसं केता त्रा मगणा चितो सवान् कृत्वा जित्वे सर्थः किं त्रराचा ह्यः स्वभूजयोर्जपोदाहरणं जपाख्याप
कप्रवधविशेषं गा पपा मा सगाति बुद्ध्यादिना किं त्रराणा कर्मत्वं ७८ परस्परिणोति तेषु गतो पुष्टपापनपुष्टाः
पाणयोपेष्वांते पुसत्सु परस्परिणोत्यो म्य एता हि मवते सारोचनरूपो विहातः हि मादिता एतः सारो वल ह्यो विहा
तः एतेन तत्र वस्तुना मनोर्ध्वत्वं गणानां अभूतपर्व पराजप इति धन्यते ॥ ७९ ॥ ६५ ॥

१. टी.
१२

तत्रेति। सरघुस्तत्र हिमाद्रौ अस्मिन् पृथग् यतोऽपि किंतिवेष्यानि धापयौलस्येन तुलितस्य चालितस्य अद्दे चैलासस्य हि
पे-आदधानौ जनपन्निवावहरोह-अवततार। कैलासंगलैवप्रतिनिवृत्तस्य नहि सुतपोतापराजितं अभिषुजतशशिभा
वः। २४। चक्रेपरति तस्मिन्तद्यौतीर्णो लोहिस्यानमनदीयेन तस्मिन्तीर्णो लोहिस्येति प्राप्नोति योजनपदानाम्। प्रवृत्ता
स्पाद्योर्जज्ञानामात्मानतां प्राप्तेः कालागुरुदुर्मेः रुह्मागुह्यैः सहचक्रेकपेकपितवान्। २९ नेति। सप्राप्त्योतिवेष्य

तत्रासोभ्यं पशोऽपि किंतिवेष्यावहरोहस यौलस्य तुलितस्य आदधानश्वद्विर्ष २० चक्रेपेतीर्णो
लोहिस्येति तस्मिन् प्राप्नोति वेष्यः। तद्गजानानतां प्राप्तेः सहकालो गुरुदुर्मेः। २१ न प्रसेहे सहकालं
मध्याह्नवर्षदुर्दिनं १ यचवर्त्मनो प्यस्य कुतरेव यतकिनी ॥ ६२३ ॥ ॥ ६२ ॥ ॥

रुह्मदुर्मेमावृत्तस्य अर्कदुर्मेरेस्परिकेतान्ने सर्वेति तौ न साति हिमः अधाएवर्षचतदुर्दिनं च धाएवर्षि विनादुर्दि
ना भूते अस्पाद्योरेव वर्त्मनो पिन प्रसेहे पतकिनी कुतरेव प्रसेहेन कुतोयी सार्धः २२॥ ६२ ॥

आशा अरुकाथि

1.101

ASHA ARCHIVES

एकां.
१२